

Una dona. Un somni. Un jardí.

Conxita Cortina i el Jardí de Plantes Medicinals de Gombren

TEXT I IMATGES:
Associació Jardí Botànic
Plantes Medicinals Gombren

*A vegades els somnis més singulars
s'acaben fent realitat.
Dues joves d'un petit poble del Ripollès
somiaren de poder gaudir d'un jardí
on trobar les plantes que les seves àvies i
mares havien anat fent servir per guarir-se,
cuinar o ambientar casa seva.*

*El que segueix a continuació pretén explicar
com va néixer i créixer el
Jardí de Plantes Medicinals de Gombren,
què hi fem i què esperem poder-hi fer,
d'ara endavant, una vegada superats
els 25 anys de vida.*

Reproduïm unes paraules dites a la *Conferència Internacional de Plantas y Flores Medicinales* dins el "Proyecto FIC 2013 (Fondo de Innovación para la Competitividad, del Gobierno Regional de Valparaíso año 2013)", celebrat a Hijuelas i Valparaíso (Xile):

«De la meva mare vaig aprendre alguns usos de plantes tan simples com l'ortiga, el saüc (en essència i en xarops) i del romaní, entre d'altres. Sovint, de joveneta, somniava construir jardins amb lavandes, sajolides, vara d'or, roses silvestres, ruda, sàlvia, etc. Aviat vaig saber on recollir-les, com assecar-les i poder vendre-les pels mercats.»

La dona que deia això a l'auditori 230 de la Universitat de Viña del Mar-Robledillo era Conxita Cortina Cortacans, una de les fundadores del Jardí de Plantes Medicinals de Gombren i l'actual presidenta de l'associació que en té cura. Tornem-la a citar:

«Fa anys, un grupet de jovenetes amigues férem un viatge per diversos llocs d'Europa. A Holanda, visitarem un claustre on creixien plantes remeieres. Això em va fer somniar i pensar en la possibilitat de crear un jardí de plantes remeieres al meu poblet pirinenc.»

I aquell somni va fer-se realitat. Dues veïnes, la Lourdes Niubò i la Conxita Cortina, iniciaren l'any 1995 el que esdevindria el primer jardí de plantes

medicinals de Catalunya en ser inaugurat l'estiu de l'any següent.

En un primer moment, el jardí va tenir el suport de l'Ajuntament de Gombren, però amb el temps sorgiren tota mena d'entrebancs, ja que l'ajuntament hi aportava el nom, però no contribuïa a les activitats que s'hi duïen a terme. Per solucionar aquesta manca de suport, a l'agost de l'any 2004 es constituï l'actual Associació Jardí Botànic Plantes Medicinals de Gombren que, des de principis de l'any 2008, és l'única encarregada de la gestió total del Jardí Botànic.

Gombren és als Prepirineus, a uns 910 metres sobre el nivell del mar. Aquesta ubicació determina algunes de les característiques més importants del jardí, que està situat a la sortida del poble, a la carretera que va a la Pobla de Lillet. És un espai recollit on, en quasi 1.000 m², trobem més de 300 espècies de plantes (entre arbres, arbustos i herbes), totes elles reconegudes en els àmbits botànic i medicinal. S'obre al públic de manera limitada (de maig a octubre) a causa del clima de muntanya; tanmateix, el mes més adequat per visitar-lo és el juny. L'entrada és lliure i gratuïta.

Al seu dia fou determinant també la idea generadora del jardí: per tal de no desmerèixer dins el paisatge i, atès que l'entorn era rural, va creure's adequat simular les mateixes condicions de la natura. Dins el jardí, desproveït d'ornaments, les plantes hi prenen tot el protagonisme i conviuen talment com a la natura. Aquest fet pot crear certa confusió, que sumat a la poca vistositat de les malauradament mal anomenades «males herbes», pot decebre alguns visitants.

El jardí presenta les plantes distribuïdes en cinc zones: plantes silvestres, aromàtiques i culinàries, de jardí (ornamentals), de conreu i hortícoles.

Retalls de la notícia del diari El 9 Nou sobre la creació del Jardí de Plantes Medicinals de Gombren.

Responsabilitat i precaució amb les plantes

Conxita Cortina a la Universitat de Viña del Mar (Xile).

Entrada al jardí.

El grup més nombrós és el de les plantes silvestres, que formen una mostra exhaustiva de la flora gombrenesa i ripollesa. Hi trobarem plantes que, a vegades, són difícils de trobar (o reconèixer correctament) a la natura, com ara la belladonna (*Atropa belladonna*), el jusquiam negre (*Hyoscyamus niger*) o la cicuta (*Conium maculatum*). Certament, les que acabem d'anomenar són plantes tòxiques, però han estat i encara són molt usades terapèuticament. Potser les més representatives del jardí siguin la corona de rei (*Saxifraga longifolia*) i l'orella d'ós (*Ranonda myconi*) [1], les quals presenten la particularitat de viure exclusivament a les esquerdes de les roques calcàries pirinenques i sempre orientades cap al nord. També hi trobarem altres plantes en perill d'extinció com és ara el mill del sol (*Lithospermum officinale*), o plantes que no tothom reconeix, però de les quals se sap el nom per les aplicacions que tenen, com el llúpol (*Humulus lupulus*).

Les aromàtiques són un grup molt preuat perquè són força conegudes i usades com a condiment culinari: en són exemples l'orenga (*Origanum vulgare*) o la sajolida (*Satureja montana*).

Hi ha altres plantes que podem trobar als jardins i que, sovint per desconeixement, únicament es fan servir d'ornament, tot i que són remeieres: entre aquestes hi ha el lliri de Sant Antoni (*Lilium candidum*) o les bosses vermelles (*Physalis alkekengi*).

Les de conreu volen ser una representació dels cultius de la comarca, molt importants tant nutritivament com medicinalment: es tracta del blat (*Triticum aestivum*), la civada (*Avena sativa*), el blat de moro (*Zea mays*), l'alfals (*Medicago sativa*), etc.

Al fons del jardí hi ha les horticoles. Un petit hortet acull les verdures més cultivades en aques-

L'objectiu de l'Associació ha estat sempre esdevenir un reclam per als afeccionats als remeis naturals.

tes contrades com ara la mongetera (*Phaseolus vulgaris*), la col (*Brassica oleracea* var. *capitata*), la tomaquera (*Solanum lycopersicum*), l'all (*Allium sativum*) i la ceba (*Allium cepa*). Aquest és un racó molt aprofitat en l'àmbit pedagògic pels grups escolars.

A l'exterior del recinte hi ha una zona de pícnic, on trobarem representades les plantes que anome-

Visita guiada.

Alambí.

nem complementàries, és a dir, plantes que, tot i ser remeieres, en no ser del Ripollès o per algun altre motiu no s'han inclòs a l'interior, com el teix (*Taxus baccata*) o el ginkgo (*Ginkgo biloba*). Al costat hi ha un petit hort destinat a diversos tallers pràctics d'horticultura i jardineria per als escolars, així com un compostador i una caseta d'eines.

L'objectiu de l'Associació Jardí Botànic Plantes Medicinals de Gombren ha estat sempre esdevenir un reclam per als afeccionats als remeis naturals, la botànica, la natura i la jardineria. Sobretot, però, vol incentivar el coneixement de les plantes per potenciar-ne l'ús terapèutic, és a dir, la fitoteràpia. Evidentment, sense oblidar l'etnobotànica i la importància de les plantes a tots nivells: culinari, cosmètic, ornamental, ambiental, etc.

Visita d'un grup de ciutadans xilens a Montgrony en el marc del Proyecto FIC 2013 (Fondo de Innovación para la Competitividad, del Gobierno Regional de Valparaíso año 2013).

Amb la finalitat de promoure i donar a conèixer tots els usos i aplicacions de les plantes remeieres del nostre jardí, l'associació organitza tota mena d'activitats: exposicions fotogràfiques o de mostres físiques (bolets, plec d'herbari, xiloteca, espècies culinàries de tot el món), xerrades, visites al jardí i itineraris guiats a la muntanya (de plantes medicinals, silvestres comestibles, de fruits silvestres, d'herbes aromàtiques, plantes medicinals de ribera, plantes màgiques). Com a associació, participa en programes de televisió divulgadors de plantes remeieres, organitza actes lúdics (fires, nit de Sant Joan) i comparteix i intercanvia plantes i informació, de manera que

Presentació del Grup Local de Flora Catalana del Ripollès.

plantes procedents del nostre jardí actualment formen part de les col·leccions d'altres jardins com el de Cal Riera a Moià o el de les Trementinaires a Tuixent. A més, actualment col·labora amb el Grup Local de Flora Catalana del Ripollès, coordinant-lo.

Us recomanem visitar la nostra pàgina web: <http://jardibotanic-gombren.cat>. A més d'informació pràctica sobre el jardí, hi trobareu receptes amb plantes aromàtiques, silvestres, descripcions de les nostres activitats, monografies detallades sobre diverses plantes del jardí a càrrec del nostre soci i botànic col·laborador Alexis Rossell i, en el blog, un recull històric de totes les activitats desenvolupades.

La importància de la cultura remeiera queda palesa al Jardí de Plantes Medicinals de Gombren.

Convidem tothom a conèixer aquest racó de riquesa natural i ho fem amb les paraules de Sara Méndez, herbolària de Ribes de Freser:

«La importància de la cultura remeiera, tan arrelada a la nostra contrada, queda palesa al Jardí de Plantes Medicinals de Gombren. El goig de poder contemplar tot un reguitzell de plantes medicinals formant un jardí és un plaer extraordinari. El contrast d'olors i colors, de vida, intensifica aquesta sensació; i saber que darrere cada planta hi batega una història, fa del jardí un lloc realment interessant. Apropa't a conèixer la màgia d'un jardí que, any rere any, reneix amb força per poder ser admirat.»

Jardí Botànic Plantes Medicinals Gombren. L'any 1995 es va crear a Gombren un jardí de plantes remeieres que es va convertir en el Jardí Botànic Municipal de Plantes Medicinals, el primer del nostre país. L'agost del 2004 es va crear l'Associació Jardí Botànic Plantes Medicinals de Gombren que, des de l'any 2008, és qui finança i gestiona el jardí.

BIBLIOGRAFIA

[1] Sobre el nom d'aquesta planta recomanem la lectura de l'article: Guardiola, E. & Baños, J. E., 2019. Francesc Micó. Metge i farmacèutic, destacat anatomista i capdavanter de la botànica catalana al segle XVI. *Milfulles*, 3, 32-35.